

wodowało bardzo znaczny wzrost pogłowia, wynikający wyraźnie z ujęcia prosiąt przy maciorach, które uprzednio nie były ujmowane.

Przedstawione porównania i nawiązania wyników rachunkowości do danych masowych pozwalają wnioskować, że mimo różnicy poziomów tendencje rozwojowe według obu źródeł są bardzo podobne, co pozwala na posługiwanie się danymi rachunkowości z większą śmiałością i wykorzystywanie ich do uogólnień.

II. METODA OBLICZANIA DOCHODÓW W GOSPODARSTWACH INDYWIDUALNYCH PROWADZĄCYCH RACHUNKOWOŚĆ ROLNĄ

Wydawane co roku publikacje Instytutu Ekonomiki Rolnej pt. „Wyniki Rachunkowości Gospodarstw Indywidualnych” zawierają dość szczegółowo podaną metodę obliczania dochodu dla tych gospodarstw. W tym miejscu przypominamy jednak, dla wygody czytelników, raz jeszcze ogólne założenia tej metody.

Kalkulację wytworzonego dochodu i jego rozdysponowania oblicza się w formie swego rodzaju zamkniętego bilansu. Podstawą, punktem wyjścia całej kalkulacji jest produkcja globalna gospodarstwa. Dla przykładu podajemy schemat.

I. Wytwarzanie dochodu

	Produkcja globalna gospodarstwa
—	Nakłady materialne
	Produkcja czysta <i>(dochód globalny)</i>
+	Dochód spoza gospodarstwa
Dochód ogólny gospodarstwa (dochód społeczny)	

II. Podział produkcji czystej

	Produkcja czysta
—	Podatki
	Obciążenia z tytułu obowiązkowych dostaw
—	Ubezpieczenia
	Czynsze dzierżawne i procenty
	Pracownikom najemnym
DOCHÓD ROLNICZY	
	Dochód rolniczy
+	Dochód spoza gospodarstwa
Dochód osobisty (dochód rolniczy + dochód spoza gospodarstwa)	

III. Podział dochodu osobistego

Spożycie

Różnica stanu majątkowego (akumulacja).

Omówimy poszczególne kategorie ekonomiczne, tworzące obraz wyników gospodarowania.

Produkcja globalna gospodarstwa obejmuje wartość produkcji rolniczej, roślinnej i zwierzęcej łącznie z nakładami z własnego gospodarstwa (pasze i nasiona), zużytymi na uzyskanie tej produkcji. Pasze zatem wyprodukowane we własnym gospodarstwie, a zużyte na produkcję zwierzęcą są policzone w produkcji globalnej, niezależnie od tego, że policzona jest również produkcja zwierzęca. Siłma, obornik, zielonki i kiszonki, jak również wartość pastwiska nie są wliczane do produkcji globalnej. Poza tym do produkcji globalnej gospodarstwa wchodzi również produkcja nierolnicza uzyskana z lasu, torfu, żwiru itp.

Nakłady materialne obejmują:

A. Nakłady materialne bez własnych pasz i nasion

B. Własne pasze i nasiona.

Szczegółowszy podział nakładów materialnych jest następujący:

I. Nakłady na produkcję roślinną obejmują: nasiona i sadzeniaki własne i dokupione, nawozy sztuczne i obornik dokupiony (obornik własny jak i produkcja słomy nie są liczone), środki ochronne i pomocnicze.

II. Nakłady na produkcję zwierzęcą: pasze własne i dokupione, krycie i stanowienie, jaja wylęgowe, słoma dokupiona, prawo wypasu.

III. Naprawy i konserwacje — naprawa i konserwacja budynków i melioracji oraz maszyn i narzędzi rolniczych.

IV. Amortyzacja środków trwałych jak: melioracje, budynki i maszyny; nie uwzględnia się amortyzacji inwentarza żywego.

V. Nakłady na materiały pomocnicze dla gospodarstwa jak: opał, światło, prąd elektryczny i inne materiały pędne.

VI. Koszty ogólne prowadzenia gospodarstwa jak: przemiał, wypożyczenie koni, maszyn itp.

Do nakładów materialnych nie wlicza się pracy żywej, czyli pracy najmu i pracy rodziny; nie wlicza się również podatków i ubezpieczeń oraz pożyczek i procentów.

Produkcja globalna pomniejszona o wyżej wymienione nakłady materialne daje w wyniku produkcję czystą gospodarstwa.

Wartość produkcji czystej plus dochody spoza gospodarstwa określają ogólny społeczny dochód wytworzony przez gospodarstwo.

~ Dochód spoza gospodarstwa obejmuje dochody z pracy zarobkowej, z furmankowania, z własnego warsztatu rzemieślniczego i inne.

Jak wynika z podanego wyżej schematu, z produkcji czystej po potrąceniu obciążeń gospodarstwa i uiszczeniu należności pracownikom najemnym pozostaje dochód rolniczy. Obciążenia z tytułu obowiązkowych dostaw są oszacowane, jako różnica wartości tych dostaw wyliczonych wg cen zużycia wewnętrznego a cen płaconych przez państwo. Dochód rolniczy łącznie z dochodem spoza gospodarstwa tworzy dochód osobisty pozostający do dyspozycji rodziny i jest w zasadzie rozdysponowany na utrzymanie rodziny oraz na powiększenie stanu majątkowego warsztatu produkcyjnego, jakim jest gospodarstwo rolne.

Niezależnie od wyżej podanej zasadniczej metody obliczania wytwarzania i podziału dochodu, materiały rachunkowości pozwalają również na wyliczenie wytworzonego dochodu przez bilans „produkcji brutto”, zwanej również „produkcją gotową”, bądź „przychodem surowym” czy też „dochodem brutto”.

Produkcja brutto jak wiadomo równa się produkcji globalnej po potrąceniu z tej ostatniej własnych pasz i nasion. Szczegółowy schemat bilansu produkcji brutto jest następujący:

Przychody pieniężne ze skupu uspołecznionego
 Wartość obciążeń z tytułu obowiązkowych dostaw (różnica cen)
 Przychody pieniężne ze sprzedaży wolnorynkowej
 Spożycie naturalne
 Przyrost stada
 Przyrost zapasów
 Premie hodowlane
 Zarobkowanie końmi (tylko zwrot wartości pasz własnych)
 Wartość innych rozchodów w naturze (za prace najmu, pożyczki, wie-
 rzytelności itp.)

Obliczenie wartości produkcji globalnej oraz nakładów

Wartość produkcji każdego artykułu rolnego oblicza się drogą bilansu, którego poszczególne części liczone są wg różnych cen. To znaczy, że wartość produkcji poszczególnych artykułów tworzy się nie w wyniku pomnożenia jednolitej ceny przez całą produkcję, lecz jest wynikiem składowych części rozdysponowania produkcji wg różnych cen. Dla części towarowej wg cen sprzedaży, tzn. przyjmuje się ceny kontraktacji, skupu ponadobowiązkowego lub sprzedaży wolnorynkowej. Dla części naturalnej (spożycie, spasanie, siew oraz zapasy na początku i końcu roku) przyjmuje się ceny zużycia wewnętrznego ustalone co roku przez IER dla obliczenia — kalkulowania wytworzonego dochodu; również wartość artykułów dostarczonych na obowiązkowe dostawy jest obliczona wg cen zużycia wewnętrznego.

Przy ustalaniu katalogu cen, które służyły do obliczenia zużycia wewnętrznego, dla artykułów będących przedmiotem dostaw, IER opierał się na następujących zasadach: dla trzody chlewnej przyjmowano ceny kontraktacji, ponieważ były to dotychczas ceny opłacalne, a zatem najbliższe wartości produktu; dla mleka przyjęto ceny płacone przez mleczarnie (poza obowiązkowymi dostawami); dla zbóż przyjęto ceny wolnorynkowe obniżone o koszty transportu (ponieważ produkt był spożywany na miejscu) oraz skorygowane przez relację cen w stosunku do żywca trzody chlewnej; dla ziemniaków — ceny wynikające z relacji z żywcem trzody. Ceny zbóż i ziemniaków w rezultacie są bliskie cen skupu ponadobowiązkowego.

Dla artykułów, które nie były przedmiotem dostaw, przyjęto:

- 1) Ceny kontraktacji — jeżeli podstawowa ich masa była kontraktowana.
- 2) Ceny wolnego skupu — jeżeli podstawowa ich masa jest skupywana przez państwo na wolnym rynku (skup ponadobowiązkowy).
- 3) Ceny wg relacji z podobnymi artykułami — jeżeli artykuły te nie są przedmiotem obrotu rynkowego, np. buraki pastewne, wg relacji z ziemniakami.

4) Ceny przetworów (mąka, kasza, śruta, otręby, mięso) — wychodząc z ceny artykułu podstawowego (np. ziarno, żywiec) z doliczeniem kosztów przetwórstwa (przemiał, odpadki przy uboju).

Ceny przyjęte do obliczania wartości produktów zużytych wewnątrz gospodarstwa mają decydujący wpływ na kształtowanie się dochodu z gospodarstwa, gdyż wartość obrotu wewnętrznego wynosi około 70% produkcji globalnej.

Ceny zużycia wewnętrznego szacowane przez IER są zbliżone do cen płaconych przez państwo w skupie ponadobowiązkowym. Powstałe pytanie czemu Instytut nie korzysta z tych cen państwowych, a ustala swoje własne. Ceny IER powstają na bazie cenników państwowych na artykuły

Tabela 7

Porównanie cen IER używanych do wyceny zużycia wewnętrznego, średnich cen wartości produkcji w gospodarstwach IER i cen państwowego skupu ponadobowiązkowego w latach 1952/53—1959/60

Lata	Pszenica	Zyto	Jęczmień	Owies	Ziemiaki	Trzoda	Bydło	Mleko za 1 litr	Jaja za 1 szt.
						waga żywa			
za 1 kg									

Ceny zużycia wewnętrznego wg IER w zł

1952/53	2,50	1,80	1,80	1,80	0,50	12,00	6,00	1,50	1,00
1953/54	2,65	2,20	2,20	2,10	0,60	12,00	5,50	1,50	1,00
1954/55	2,90	2,30	2,30	2,20	0,55	14,00	6,20	1,80	1,00
1955/56	2,90	2,30	2,30	2,20	0,70	16,00	7,50	1,90	1,20
1956/57	2,90	2,30	2,30	2,20	0,64	16,00	8,00	2,00	1,20
1957/58	2,90	2,30	2,30	2,20	0,70	16,00	9,00	2,30	1,30
1958/59	3,10	2,20	2,40	2,10	0,75	17,00	11,00	2,30	1,45
1959/60	3,10	2,20	2,40	2,10	0,80	18,00	12,00	2,30	1,50

Średnie ceny wartości produkcji wg IER w zł

1952/53	2,65	1,83	1,77	1,83	0,50	11,28	5,89	1,56	1,05
1953/54	2,87	2,30	2,16	2,17	0,60	11,75	5,85	1,66	1,06
1954/55	3,07	2,42	2,06	2,29	0,54	13,87	6,73	1,89	1,07
1955/56	3,11	2,40	2,40	2,26	0,72	15,06	8,00	1,98	1,23
1956/57	3,37	2,40	2,40	2,25	0,66	15,97	8,69	2,16	1,30
1957/58	3,10	2,27	2,40	2,26	0,71	16,16	9,25	2,33	1,39
1958/59	3,23	2,28	2,62	2,17	0,77	16,95	11,46	2,30	1,49
1959/60	3,23	2,28	2,62	2,17	0,81	18,20	12,50	2,30	1,60

Średnie ceny skupu ponadobowiązkowego w zł

1953	3,20	1,85	2,30	2,00	0,38	13,29	4,04	1,50	1,06
1954	3,30	2,33	2,51	2,18	0,53	13,35	5,35	1,73	1,07
1955	3,22	2,31	2,53	2,13	0,57	16,56	6,11	2,11	1,12
1956	3,17	2,34	2,57	1,93	0,78	17,78	7,51	2,15	1,20
1957	3,14	2,27	2,66	2,07	0,61	17,80	8,13	2,30	1,28
1958	3,11	2,20	2,86	2,06	0,74	17,85	10,30	2,23	1,40
1959	3,11	2,20	2,87	2,04	0,71	17,01	11,16	2,24	1,43
1960	3,12	2,21	2,78	2,03	0,79	17,17	10,81	2,25	1,46

nabywane przez państwo w wolnym skupie. Jednakże średnie ceny państwowe są wyliczane w końcu roku po całkowitym dokonaniu skupu. Natomiast IER musi ustalić ceny w środku roku (bowiem posługuje się rokiem gospodarczym) kiedy niewiadomo jeszcze jakie będą średnie ceny skupu ponadobowiązkowego.

W tabeli 7 zestawiamy ceny zużycia wewnętrznego wg IER, średnie ceny realizacji produkcji wg IER oraz państwowe ceny skupu ponadobowiązkowego. Tabela obejmuje osiem lat. Jak wiadomo 3.I.1953 r. nastąpiła zasadnicza zmiana cen w Polsce. Ponieważ miało to miejsce w połowie roku gospodarczego 1952/53, przeto w roku tym dla wyceny inwentury i zużycia wewnętrznego przyjęto ceny z 1953 r. Umożliwia to porównywalność z latami następnymi. Przytoczone w tab. 7 ceny obejmują podstawowe artykuły, ogólny zaś katalog cen zużycia wewnętrznego zawiera około 150 artykułów będących w obrocie gospodarstw. Jednakże dla naszych celów wystarczy te kilka pozycji stanowiących podstawę produkcji rolnej.

Średnie ceny wartości produkcji rolnej w gospodarstwach prowadzących rachunkowość przytaczamy w tab. 7 dla zobrazowania właściwej ceny, wg której kształtował się przychód z produkcji, oraz dla stwierdzenia, że tendencje w kształtowaniu się wszystkich podanych cen są bardzo podobne.

III. DOCHODY GOSPODARSTW PROWADZĄCYCH RACHUNKOWOŚĆ W 1959/60 r. — WYNIKI OGÓLNE

Dochody gospodarstw chłopskich kształtują się w pierwszym rzędzie pod wpływem wytworzonej w danym roku produkcji i cen na artykuły rolne oraz wysokości obciążeń przekazanych państwu. Odgrywa tu również poważną rolę wysokość nakładów na produkcję. Dość duży wpływ wywierają na ogólny poziom dochodów chłopskich dochody spoza gospodarstwa, które stanowią około 12%. Ostateczny dochód uzyskany w danym roku przez gospodarstwo jest tzw. „dochód osobisty”, na który składa się dochód rolniczy i dochody spoza gospodarstwa.

Rozpatrzmy poszczególne elementy wytworzonego i podzielonego dochodu gospodarstw prowadzących rachunkowość. Dochody 1959/60 r. przedstawiamy na tle danych z lat poprzednich w tab. 8 i 9. Obliczenia zawarte w tych tabelach oparte są na cenach bieżących każdego roku.

Jak wynika z tab. 8 w 1959/60 r. nastąpił dalszy dość znaczny wzrost produkcji globalnej, przy jednocześnie jeszcze bardziej zwiększonych nakładach na tę produkcję. Wzrosła także produkcja czysta, jak też dochód rolniczy.

Jak dalece wzrost produkcji i dochodów następował wskutek podnoszenia się poziomu produkcji, a w jakim stopniu był on spowodowany podnoszeniem się cen na artykuły rolne przedstawia tab. 10 oraz wykres 11, zawierający dynamikę wskaźników zespołowych cen i produkcji globalnej.

Do obliczenia wskaźników przyjęto tylko podstawowe artykuły rolne tzn. zboża, ziemniaki, buraki cukrowe, żywiec wieprzowy, żywiec bydłocy, mleko i jaja. Wskaźniki cen dotyczą średnich cen produkcji przy uwzględnieniu części produkcji dostarczonej na obowiązkowe dostawy